

بررسی اثرات بین المللی شدن آموزش عالی و کیفیت برنامه درسی در عصر جهانی شدن

دکتر سید احمد هاشمی^۱

معصومه اسدیان پور^۲

علی کیمیائی^۳

چکیده

توجه روزافزون به بین المللی شدن برنامه های درسی آموزش عالی بیانگر وجود چالشهایی است که کارآمدی برنامه های درسی با تکیه بر موضوعات مجزا را در معرض نقادی جدی قرار می دهد. یکی از مهمترین پدیده هایی که علت وجود این چالش هاست، روند جهانی شدن می باشد. جهانی شدن با افزایش بی سابقه منابع علمی قابل دسترس دانشجویان از طریق فن آوریهای نوین ارتباطاتی و اطلاعاتی روبرو است. علاوه بر این حضور در بازار کار جهانی و همچنین پذیرش مسئولیت های جدید دانشجویان به عنوان اعضای جوامع جهانی، ملی و محلی نیازمند کسب صلاحیت هایی است که در رویکرد سنتی برنامه های درسی مجزا و فقط بومی قابل دسترسی نیست. در این راستا بین المللی شدن آموزش عالی، فرایندی است که به عنوان راهکار منطقی برای چالشهای بوجود آمده از جهانی شدن توسط صاحب نظران آموزش عالی و دانشگاههای پیش رو در جهان مورد توجه قرار گرفته است. لذا این مقاله با رویکردی توصیفی-تحلیلی به بررسی اثرات بین المللی شدن آموزش عالی و کیفیت برنامه درسی در عصر جهانی شدن پرداخته است.

واژگان کلیدی: آموزش عالی، برنامه درسی، بین المللی شدن، جهانی شدن

مقدمه:

با توجه به اینکه هزاره ی سوم با اوای اقتصاد جهانی دانش-محور و تحول بنیادی علوم و فنون همچون رایانه های شخصی، انرژی نوری، انرژی های جایگزین، بیو تکنولوژی و نانو تکنولوژی همراه و همزاد بوده است، نتایج آنی این تحولات نشانگر اهمیت بیش از پیش دانش و فن آوری سازمان یافته می باشد. بنابراین همزمان با پدیده ی جهانی شدن، ضرورت متحول شدن نهاد های آموزش عالی و تاکید بیشتر بر همکاری های بین المللی دانشگاه ها و موسسه های آموزش عالی به عمل آمده است. علاوه بر آن، از این نهاد ها انتظار می رود که به حذف فاصله بین دانش و فناوری پرداخته و نیز در مبادلات علمی، آموزشی و فرهنگی میان ملل و فرهنگ ها را تقویت کنند.

تاثیرات جهانی شدن بر نظام آموزش عالی موضوعات مختلفی را شامل می شود که شایسته است که با نگاهی بین المللی مورد ارزیابی قرار گیرند تا به مرور بتوانند به حد استانداردهای جهانی برسند و متناسب با آن ها ایفای نقش کنند. در چنین شرایطی دانشگاه ها برای بقاء در قرن بیست و یکم می بایست خود را با ذهنیت جهانی سازگار کنند. در غیر این صورت ناگزیر به از دست دادن شرایط رقابت جهانی خواهند بود (بازرگان، ۱۳۸۶، ص ۱۶).

با توجه به نقش کشور ایران در منطقه و موفقیت نظام آموزش عالی آن، در بلند مدت می توان به عرضه ی آموزش عالی فرا ملی در رشته های مختلف اقدام کرد. اما بررسی آسیب شناختی وضعیت آموزش عالی ایران در فرایند جهانی شدن حکایت از فاصله ی زیاد تا وضعیت مطلوب دارد که نیازمند درک درست از مفاهیم و شرایط موجود و برنامه ریزی اصولی است. (جاودانی، ۱۳۸۸)

۱-عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد لامرد Hmd_hashemi@yahoo.com

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی لامرد، رشته تحقیقات آموزشی، masadiyan89@gmail.com

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی لامرد، رشته تحقیقات آموزشی، alikimiyaie@ymail.com

نگاهی به تغییرات صورت گرفته در بیشتر دانشگاه های دنیا نشان می دهد برنامه ریزان و سیاست گذاران دانشگاه ها با توجه به میزان دلبستگی به مقوله های دانش جهانی، هویت ملی و هویت جهانی، رویکرد های متفاوتی را در برنامه ریزی های خود اتخاذ کرده اند. البته طبق یافته های پژوهشی، نظر و عمل آنان سبب شده که یا در دانش جهانی محو و یا در دانش جهانی محو و یا در قفس دانش بومی خویش محدود شوند. برخی دیگر به خاطر انتخاب راه متعادل تر، توانسته اند با استفاده از فرصت های ناشی از پدیده ی جهانی شدن و رویکرد بین المللی سازی، ضمن اثبات، حفظ و تقویت دانش بومی و هویت ملی از دانش و هویت جهانی بهره ها ببرند و علاوه بر این سهم قابل ملاحظه ای در تولید دانش بومی و دانش جهانی کسب کرده، به مرحله ی بالاتری گام بردارد.

هدف نوشتار حاضر، بررسی و تحلیل ماهیت، اهداف و الگو های عملی نظریه ی بین المللی سازی برنامه ی درسی در آموزش عالی است. نظریه ی جهانی شدن به دلیل شباهت ها و تفاوت هایی که با نظریه ی بین المللی شدن دارد، در آغاز معرفی می شود، سپس نظریه ی بین المللی سازی برنامه ی درسی با توجه به مدل ها و دلایل بین المللی سازی برنامه ی درسی تبیین و تحلیل می شود.

روش پژوهش:

روش تحقیق در این مقاله، توصیفی - تحلیلی است؛ از این رو مطالعه ی حاضر بیشتر به روش کیفی و با تأکید بر فرایند ها و درک و تفسیر آن ها انجام شده است؛ بنابراین به منظور تبیین ماهیت، اهداف و فرصت های ناشی از رویکرد بین المللی سازی و پدیده ی جهانی شدن، تلاش شده با بهره گیری از مهم ترین نظریات مطرح در این زمینه و نیز با عنایت به زمینه های اجتماعی و فرهنگی و علمی آموزش عالی کشورمان، موضوع مورد نقد و تحلیل قرار گیرد.

جهانی شدن و اثرات آن بر آموزش عالی:

ضرورت همگن بودن افراد در یک بازار کار جهانی، توانایی مهارتی و ادراکی افراد، امکان استفاده از دانش جهانی و تأثیر گذاری بر آن، همه و همه بر ایجاد فضایی مشترک دموکراتیک و ساختار های یکپارچه ی اجتماعی ملت ها تأکید دارند. تشکیل سرمایه ی اجتماعی، درک عمومی، منافع مشترک، عضویت در شبکه های جهانی مشترک و انجمن های مربوطه، پذیرش توافق نامه ها، قوانین و پروتکل های مشترک، ضمانت نامه ها، بیمه ها، گارانتی ها و حسابرسی های بین المللی، تامین امنیت جهانی، حفظ محیط زیست، ارتباطات بین الملل، همه و همه به معنی حضور در یک ساختار بین الملل جدید و یک دموکراسی هم معنی با جوامعی در هم رفته است. (بی. کین هیلارد، ۲۰۰۴، نقل از هاشمی، ۱۳۹۲)

آموزش عالی نیز چنین نقش مهمی در این راستا در تحرک بین الملل به عهده گرفته است. اهمیت تولید دانش مورد پذیرش عمومی، دسته بندی و انتشار آن، حرکت در همه ی سطوح به همراه خلق فرصت های جدید آموزشی برای همه ی گروه ها در جامعه مخصوصاً برای مردم فقیر از ضروریات توجه به آموزش عالی در تولید فرصت های برابر برای پیشرفت است.

جهانی شدن از نظر نایت^۴ (۱۹۹۹) یعنی به جریان افتادن تکنولوژی، اقتصاد، دانش، مردم، ارزش ها و ایده ها بر فراز مرزها و هر کشوری را به گونه ای صرف نظر از تاریخ، سنن، فرهنگ و انتظارات تحت تاثیر قرار می دهد. اما به باور متخصصان، همه ی دانشگاه ها تحت تاثیر جهانی شدن هستند و جهانی شدن در تمام سطوح و ابعاد آموزش عالی تاثیرات عمیقی به جای گذاشته است (اسکات^۵، ۱۹۹۸؛ نایت^۶؛ ۲۰۰۳؛ ۲۰۰۴ و دلنتی^۷، ۲۰۰۲).

برخی از مهم ترین زمینه های جهانی شدن در آموزش عالی عبارتند از:

- قرار گرفتن دانش در فضای سایبر و حذف زمان و فاصله به عنوان موانع دانش و ارتباطات؛
- سهولت جا به جایی استادان و دانشجویان و برگزاری روز افزون کنفرانس های بین المللی؛
- افزایش تشکل ها و شبکه های ارتباطی میان دانشگاه ها؛
- افزایش فعالیت گروهی در تحقیقات و انتشار کتاب و مقالات؛
- استاندارد شدن عناصر آموزشی و پژوهشی در آموزش عالی. (قاسم پور دهاقانی و همکاران، ۱۳۹۰)

رویکرد های انتخابی در برنامه ریزی های آموزش عالی باید بتواند راه را برای اعتلای تمدن اسلامی ایرانی در جهان پیش رو فراهم کند. برنامه ریزی درسی آموزش عالی کشور باید بتواند در کنار حفظ باور ها، ارزش ها، سنت ها، اعتقادات دینی و توجه به دیرینه ی باستانی و اسلامی، توسعه ی علمی، پژوهشی و مهندسی دانش، بینش، باور ها و فرهنگ جامعه را هم در سطح ملی و هم بین المللی محقق سازد.

بین المللی شدن و آموزش عالی:

صاحب نظران سراسر جهان همواره در جهت مفهوم سازی نظریه ی بین المللی شدن در آموزش عالی تلاش کرده اند. از میان آن ها نایت نقش چشم گیری داشته است (ژان یو^۷، ۲۰۱۰). نایت بین المللی شدن - در سطح سازمانی - را چنین تعریف کرده است: «فرایند تلفیق بعد بین المللی، میان فرهنگی و جهانی در اهداف، کارکردها و نحوه آموزش» (نایت، ۲۰۰۴، ص ۲۹) بین المللی شدن اشاره به روابط میان دولت - ملت ها دارد، به گونه ای که شناخت و احترام به تفاوت ها و سنت ها را تشویق می کند (ویلی^۸، ۲۰۰۸). اما پدیده ی جهانی شدن تمایل و رغبتی به احترام به تفاوت ها و مرزها ندارد و مبانی بسیاری از دولت ها را تحلیل برده و همگنی و یکسان سازی را دنبال می کند. بین المللی شدن، فرایند جبران کننده به تمایلات جهانی شدن و حمایت از مقاومت در برابر آخرین اثرات همگن سازی و ملیت زدایی است (گسل^۹، ۲۰۰۵) بین المللی شدن به مجموعه فعالیت های مربوط به گسترش همکاری ها و ارتباط علمی و دانشگاهی بین المللی گفته می شود که هدف آن فراهم ساختن محیط آموزش و پژوهشی در دانشگاه هاست که به نحو واقعی در ارتباط و همبسته با چشم اندازها و پیشرفت های جهانی است (فاضلی، ۱۳۸۳)

علم و فن آوری و فعالیت های مربوط به آن، به ویژه در عصر حاضر بیش از هر فعالیت دیگری، خصلتی جهانی و بین المللی پیدا کرده است، لذا ضرورت برقراری ارتباطی فعال و پویا در تمام عرصه های علمی، با مجامع و محافل علمی بین المللی، بیش از پیش احساس می شود. (شرقی، ۱۳۸۳، ص ۱۸۷)

بین المللی شدن از اواسط دهه ی ۱۹۸۰، به تدریج در چارچوبی گسترده تر مورد توجه قرار گرفت و روز به روز بر اهمیت این حوزه و کارهای منتشر شده در این رابطه افزوده شد. شواهد این ادعا را در تغییرات زیر می توان مورد مشاهده قرار داد:

- افزایش تعداد دانشجویان، اساتید و پژوهشگرانی که در طرح های جابجایی دانشگاهی مشارکت می نمایند؛
- افزایش تعداد دوره های مطالعاتی، برنامه ها و مدارک تحصیلی که پیرامون موضوعات تطبیقی و بین المللی متمرکز هستند؛
- افزایش ارائه ی برون مرزی برنامه های تحصیلی؛
- افزایش شبکه ها و کنسرسیوم های بین المللی؛
- افزایش فعالیت های فوق برنامه ای تحصیلی، با عناصر بین المللی و چند فرهنگی؛
- افزایش تمایل کشور ها جهت پذیرش دانشجویان خارجی؛
- افزایش تعداد مدرک های مشترک^{۱۰}؛
- گسترش همکاری ها، نمایندگی ها^{۱۱} و پردیس های تابع برون مرزی^{۱۲}؛
- بنیان نهادن سازمان های ملی جدید جهت تمرکز بر آموزش بین المللی؛
- سیاست ها و برنامه های دولتی جدید در سطح منطقه ای و ملی که از جابجایی دانشگاهی و سایر اقدامات بین المللی حمایت می کنند. (نایت، ۲۰۰۶، ص ۳۵۲)

یکی از جنبه های مهم بین المللی شدن آموزش عالی یعنی جابه جایی دانشجو همواره به عنوان یکی از عناصر اصلی و شروع خوبی برای نشان دادن روند بین المللی شدن است (تیچلر، ۲۰۰۹) طبق آمار یونسکو تعداد کل دانشجویان خارجی در سراسر جهان از حدود ۲۰۰۰۰۰ در اواسط دهه ۱۹۵۰ به ۲۵۰۰۰۰۰ نفر در سال ۲۰۰۴ رسیده است. (همان منبع)

در جهان امروز، انسان ها با دشواری هایی مواجه اند که بیش از آنکه ریشه ی ملی داشته باشند و تنها با عزم ملی بتوان آن ها را حل کرد منشأ بین المللی دارند. به عبارت دیگر این دشواری ها جهانی اند و تأثیرات بین المللی خاص خود را به همراه می آورند. در این شرایط موسسات آموزشی و از آن جمله دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی، نه تنها باید به ایجاد فرصت های لازم برای رشد توانایی های فردی و مهارت های زندگی و فرهنگ های بومی همت گمارند، بلکه لازم است به بشر و افزایش توانایی های او در همه ی زمینه ها، با رویکرد تلفیقی بیندیشند و بکوشند در زمینه های ایجاد این فرصت ها را برای دیگران نیز فراهم آورند. (سرکار آرای، ۱۳۸۱)

بین المللی شدن دانشگاه ها^{۱۳}: عبارتست از فرایند تلفیق بعد بین المللیف بین فرهنگی و جهانی به اهداف، کارکردها و خدمات دانشگاه ها (نایت، ۲۰۰۷، ص ۲۱۴)

در دنیای امروز با اقتصاد به هم پیوسته، نظام های مالی متأثر از هم ، و زمینه های حرکت به سوی همگرایی بیشتر در حوزه های سیاسی و جغرافیایی، دانشگاه ها نقش هاس متفاوتی به عهده می گیرند یا به آن ها تحمیل می شود که لازمه ی ایفای این نقش های متفاوت، حرکت دانشگاه به سوی بین المللی شدن است. (سرکار آرای، ۱۳۸۱)

بین المللی شدن دانشگاه ها تحت تاثیر عوامل درون سازمانی و برون سازمانی قرار دارد. این عوامل شامل درونداد ها، فرایندها و بروندادهای آموزش عالی است. از جمله پذیرش دانشجو از کشور های خارجی، برنامه ی درسی بین المللی، تعهد مدیریت ارشد، آموزش و مطالعات بین المللی، زبان خارجی، افزایش سرمایه گذاری، مبادله و مشارکت دادن هیأت علمی در تدریس و تحقیق و ... است (نایت، ۱۹۹۴، ص ۶۳، به نقل از نادری و اسماعیل نیا، ۱۳۹۰)

مولفه های بین المللی شدن دانشگاه ها:

عناصر متعددی در فرایند بین المللی شدن دانشگاه ها مهم هستند که با بررسی ادبیات این حوزه تعدادی از عواملی که در فرایند بین المللی شدن مهم شناسایی شده اند، استخراج و در جدول ۱ ارائه شده است. در بیشتر موارد عوامل شامل انواع فعالیت های آموزشی و فعالیت های سازمانی می باشند. تفکیک قائل شدن بین عناصر تحصیلی و سازمانی ضروری است. از طریق تمرکز بر فعالیت های تحصیلی و سازمانی می توان به مسائل مربوط به فرایند بین المللی شدن اشراف پیدا کرد، به طوری که می توان از این طریق مشاهده کرد که همه ی این عناصر مختلف همدیگر را تقویت نموده و همگی بر حول مأموریت سازمان متمرکز شده اند. (کیانگ، ۲۰۰۳، ۲۵۷)

جدول ۱-عوامل مرتبط با بین المللی شدن دانشگاه ها

مولفه های بین المللی شدن	دانشگاه ها
اهداف و سیاست ها	برنامه های درسی
رهبری و مدیریت	دانشجو
ساختار و کارکنان	اعضای هیئت علمی
سیستم حمایتی	همکاری های بین المللی
زیرساخت ها	بودجه

راه کار های بین المللی شدن آموزش عالی:

با توجه به اینکه آموزش عالی در حرکت خود به سوی آینده ناگزیر باید به سمت بین المللی شدن برود، شناسایی راهکارهایی که در این خصوص می تواند راهگشا باشد، حائز اهمیت است. بابا راکیم و تیکلر (۲۰۰۷) پژوهش های انجام شده در سال های اخیر در مورد روند بین المللی شدن را بررسی کرده اند که به نوعی فراتحلیل می باشد و به این نتیجه

رسیده ان که همانطور که بین المللی شدن آموزش عالی افزایش یافته و چند بعدی شده است، تحقیق در مورد بین المللی شدن آموزش عالی نیز به طور گسترده ای در سال های اخیر افزایش داشته است.

جکسون (۲۰۰۸) فرم های بین المللی شدن آموزش عالی را شامل موارد ذیل می داند:

- تبادل اساتید و دانشجویان؛
  - تحصیل و اقامت در خارج؛
  - کارورزی یا یادگیری ضمن خدمت در یک کشور خارجی؛
  - برنامه های درسی جهانی شده در خود دانشگاه؛
  - آموزش زبان های خارجی؛
  - مطالعات فرهنگی یا منطقه ای؛
  - برنامه های آموزش و پرورش تطبیقی و بین المللی و اردو های خارج.
- وان دروند (۱۹۹۶) چهار مرحله را در بین المللی کردن برنامه ی درسی پیشنهاد می کند:
- دانشجویان بین المللی که در خارج از کشور خود تحصیل می کنند؛
  - توسعه نظام برنامه درسی برای بین المللی کردن؛
  - کارکرد انتقالی و بین المللی برنامه درسی؛
  - هنجار کردن بین المللی کردن برنامه درسی. (کلیک، ۲۰۰۸، ص ۲۰۱)

آثار و نتایج بین المللی شدن آموزش عالی:

در اقتصاد جهانی بنگاه های محلی در هر جایی که تولید کننده هستند، محصولاتشان را در بازار جهانی با استانداردهای جهانی به فروش می رسانند و همواره در رقابت با بنگاه های خارجی هستند و حتی برای دستیابی به بازارهای خارجی ضرورت رقابت با بنگاه های کشوری دیگر را فراوری خود قرار می دهند؛ و به استاندارد ها توجهی خاص دارند. بر همین اساس تقاضا برای اخذ گواهی نامه ها و درجه بندی های بین المللی روز به روز در حال افزایش است، به خصوص

در زمینه های مدیریت و کیفیت محصول (کینگ و کرن الکساندر، ۲۰۰۳، نقل از هاشمی ۱۳۹۲)

بر طبق گزارش شورای آموزش و پرورش آمریکا (۲۰۰۵) نیاز روز افزون به مهارت های بین المللی، جابه جایی بین مرزها و توانایی های فنی، دنیای پیچیده تر و چالش های جدیدتری را برای مراکز آموزش عالی ایجاد کرده است. امروزه شرایط محیط جهانی فشار زیادی به موسسات آموزش عالی، جهت تامین فرصت های یادگیری مناسب برای دانشجویان تحمیل می نماید؛ تا از این طریق دانشجویان قادر به رقابت در محیط جهانی باشند و با چالش های روز افزون جامعه جهانی روبرو شوند. بسیاری از دانشگاه ها با بین المللی نمودن دانشگاه خود می توانند به دانشجویان کمک کنند تا دانش مهارت ها و تجارب مورد نیاز را کسب کنند و جهت رقابت در اقتصاد جهانی آماده شوند و اعضای سودمند برای جامعه ی جهانی خود باشند (بندریس، ۲۰۰۷)

بین المللی شدن آموزش عالی و کیفیت در دانشگاه ها:

امروزه کیفیت آموزش عالی در دستور کار اصلی آموزش عالی کشورها در سرتاسر جهان قرار گرفته است. در حقیقت کیفیت متغیری است که با گسترش آموزش عالی به یک دغدغه ملی با ابعاد بین المللی تبدیل گشته است. برای کنار آمدن با این محیط متغیر، کشورها تحت فشار هستند تا کیفیت آموزش عالی را با استانداردهای قابل مقایسه در سطح ملی و قابل قبول در سطح بین المللی تأمین و تضمین نمایند. (هاشمی، ۱۳۹۲، ص ۱۳۴)

برای دستیابی به سطح معینی از کیفیت آموزش عالی باید به برنامه ریزی و ارزیابی در آموزش عالی پرداخت. اما از آنجا که این دو کارکرد از جمله کارکردهای مدیریت آموزش عالی است، باید مدیریت دانشگاهی را تقویت کرد تا اولین شرط لازم برای ارتقای کیفیت دانشگاهی فراهم شود. (بازرگان، ۱۳۷۶)

کیفیت آموزش و پژوهش از جمله نگرانی‌هایی است که همیشه نظام‌های دانشگاهی برای دستیابی به آن تلاش می‌کنند. کوشش‌های قابل توجهی نیز در زمینه‌ی ارتقای مستمر کیفیت آموزش عالی و دستیابی به هدف‌های نظام دانشگاهی در دو دهه‌ی اخیر، در بسیاری از کشورها به عمل آمده است. که در این میان بین المللی سازی یکی از شاخصه‌های مهم در کیفیت آموزشی می‌باشد.

در نظر گرفتن اهمیت کیفیت نظام آموزش عالی و توجه به شاخص‌های کیفیت از جمله: ارتباط با مشتریان، ارتباط با رقبا، نقش حرفه‌ای آموزش دهندگان، مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی از ضروریاتی است که توسعه و پیشرفت همه جانبه را هموار می‌کند. بهبود یک نظام آموزشی پس از رفع و اصلاح کژی‌ها و کاستی‌های آن رخ می‌دهد. لذا جهت برطرف کردن هر گونه نارسایی در یک نظام، قدم اول تشخیص نارسایی و علل و عوامل آن است که ارزیابی در جهت این کار ضرورت می‌یابد. ارزیابی نشان می‌دهد تا چه اندازه عملکرد نظام‌های آموزش عالی مطابق با نیازهای برنامه ریزی شده و تحقق یافته است. که باید امروزه بین المللی شدن آموزش عالی از نیازهای اساسی برنامه ریزی شده باشد. (هاشمی، ۱۳۹۲)

جی ینگ^{۱۴} (۲۰۰۹) یکی از محققان برجسته‌ای است که پژوهشی با هدف بررسی رابطه میان بین المللی شدن و کیفیت آموزش عالی انجام داده است. او با ارائه شاخص‌های کیفیتی در ارزیابی آموزش عالی به عنوان پیش فرض پژوهشی، دانشگاه‌هایی که رویکرد بین المللی شدن را در برنامه خود داشته‌اند ارزیابی نموده و به این نتیجه رسیده که رابطه مثبت و معناداری میان بین المللی شدن و کیفیت آموزش عالی وجود دارد.

الگوها و رویکردهای بین المللی سازی برنامه درسی:

گرین (۲۰۰۵) اظهار می‌دارد که اکثر دانشجویان به خارج از کشور نمی‌روند، اگر چه موسسات باید بکوشند تا دانشجویان را برای مطالعه خارج از کشور تحریک کنند. اما این حقیقت وجود دارد که دانشجویان باید مهارت‌ها و دانش بین المللی را در محوطه دانشگاه (پردیس) و به طور مقدماتی در کلاس به دست آورند. فرصت‌های یادگیری بین المللی مقدماتی شامل دوره‌هایی با موضوعات جهانی و بین المللی، یادگیری زبان‌های خارجی و ایجاد دوره‌هایی که به طور خاص بین المللی نیستند ولی روی موضوعات بین المللی یا جهانی تأکید دارند.

بنابراین هدف اصلی و عنوان کار چنین است: توسعه یادگیری دانشجو از طریق چشم اندازهای متنوع فرهنگی برای اینکه دانشجویان را برای موقعیت در یک جامعه جهانی آماده کند. این امر به طور کامل به وسیله ایجاد تعلیم و تربیت بین المللی درون برنامه های درسی موجود تحقق می یابد.

کیانگ^{۱۵} (۲۰۰۳) که بین المللی شدن را راهی برای مقاومت و پاسخ دهی دولت ها به پدیده جهانی سازی می داند، معتقد است بین المللی شدن از طریق چهار رویکرد قابل تحقق است: رویکرد فعالیت، رویکرد شایستگی، رویکرد روحیه ای و رویکرد فرایندی.

الف) رویکرد فعالیت^{۱۶}: این رویکرد مبتنی بر فعالیت هایی نظیر برنامه ریزی درسی، تبادل استاد و دانشجو، حمایت های تکنولوژیکی و مطالعات و پژوهش های بین المللی است. این رویکرد احتمالا متداول ترین و شناخته شده ترین رویکرد در عرصه ی بین المللی سازی است و غالبا هم معنی آموزش بین المللی است که در اواخر دهه ی هفتاد و دهه ی هشتاد مطرح شده است.

ب) رویکرد شایستگی^{۱۷}: این رویکرد بر توسعه و رشد مهارت ها، دانش، نگرش ها و ارزش ها در دانشجویان، اعضای هیئت علمی و کارکنان دانشگاه ها تاکید دارد. مهم ترین مسئله رویکرد شایستگی این است که چگونه تولید و انتقال دانش می تواند کمک کننده ی رشد و توسعه ی شایستگی ها در افراد باشد، به گونه ای که آنان از نظر بین المللی و میان فرهنگی، دانا و ماهر شوند.

ج) رویکرد روحیه ای^{۱۸}: این رویکرد بر ایجاد فرهنگ و جوی تاکید دارد که ارزش گذرانده و حمایت کننده چشم انداز و ابتکار عمل بین المللی و میان فرهنگی است. این رویکرد اغلب به نظریه های رشد و توسعه سازمان ها مرتبط می شود. نظریه هایی که بر جو و فرهنگ هستند. کیانگ^{۲۰۰۳} به درستی معتقد است بعد بین المللی یک موسسه آموزشی بدون داشتن نظامی از باورهای قوی و فرهنگ پشتیبان هرگز شکل نخواهد گرفت.

د) رویکرد فرایندی^{۱۹}: در این رویکرد بر القا و تلفیق بعد بین المللی و میان فرهنگی در فرایندهای تدریس، پژوهش و خدمات از طریق ترکیب فعالیت های متنوع رویه ها و سیاست ها تاکید می شود. مهم ترین مسئله در این رویکرد ضرورت بیان پایدار بعد بین المللی است؛ بنابراین همیشه روی جنبه هایی از برنامه ها نظیر عناصر سازمانی، سیاست ها و رویه ها تاکید می شود.

از نظر تاگارت^{۲۰۰۳} بین المللی شدن یکی از اهداف مقدم برای ورود به هزاره ی سوم است و برای بین المللی سازی آموزش، برنامه ی درسی، محیط پشتیبان یادگیری دانشجویان محلی و بین المللی، لازم است به راهبردهای پیشنهادی متخصصان توجه کرد:

راهبرد اول: گنجاندن محتوای بین المللی در برنامه درسی در هر جا که از نظر آموزشی مفید و امکان پذیر باشد.

راهبرد دوم: رهبری، توسعه و بهسازی کارکنان و هیئت علمی به منظور ارتقای فعالیت های مدیریتی، آموزشی و برنامه ریزی درسی برای دانشجویان بین المللی.

15. Qiang

16. Activity Approach

17. Competency Approach

18. Ethos Approach

19. Process Approach

راهبرد سوم: پیگیری بازخورد خاص از سوی دانشجویان بین المللی به منظور اطمینان از اینکه فعالیت های آموزشی آنان، با انتظاراتشان و نیز آرمان های دانشگاه هماهنگ است.

راهبرد چهارم: فراهم سازی فرصت ها و حمایت از دانشجویان برای انجام فعالیت های علمی، فرهنگی و بین المللی در طول دوران تحصیل.

گذشته از لزوم مراعات راهبرد های فوق، متخصصان تاکید دارند به منظور موفقیت بیشتر در فرایند بین المللی سازی برنامه های درسی آموزش عالی، لازم است برخی الزامات نیز مراعات شود. این الزامات عبارتند از جذب دانشجویان بین المللی؛ استخدام و بهره گیری از کارکنان و اساتید با تجربه ی بین المللی؛ استفاده از نمونه های بین المللی برنامه درسی؛ ایجاد خدمات حمایتی برای دانشجویان؛ جریان یا اصلاح کلینیکی برای کسانی که از نظر زبان مشکل دارند (تاگارت، ۲۰۰۳).

دلایل بین المللی سازی برنامه ی درسی در آموزش عالی:

به طور کلی می توان چهار دلیل برای بین المللی سازی برنامه درسی در آموزش عالی بیان کرد:

الف) سیاسی: دلایل سیاسی بیانگر آن است که منافع آموزش جهانی در راستای کمک به فهم رابطه میان حکومت هاست و شامل سیاست های خارجی، امنیت ملی، همکاری تکنولوژیکی، صلح و فهم متقابل، هویت ملی و هویت منطقه ای است (نایت، ۲۰۰۴)

همکاری آموزشی به منزله ی نوعی سرمایه گذاری برای آینده روابط دیپلماتیک میان ملت ها محسوب می شود. دانشجویان اغلب به نیاز برای حساسیت بین فرهنگی و احترام به درک ملت های گوناگون اشاره دارند. ساختن ارزش ها، احترام به آزادی برای دیگر فرهنگ ها، ایده آل هایی از عدالت اجتماعی و حس مسئولیت اجتماعی در تدریس، تحقیق و خدمات ضرورت دارد.

ب) اقتصادی: از نظر اقتصادی استدلال می شود که بین المللی شدن سبب افزایش سرعت توسعه علمی کشور ها می شود و نیز انبوهی از تجارب و پیوند های اقتصادی را ایجاد می کند. و در نتیجه تجارت و صنعت علم به منزله ی یکی از منابع اقتصادی گسترش می یابد. (جاستون و ادلشتاین^{۲۰}، ۲۰۰۳، نقل از قاسم پور دهقانی و همکاران، ۱۳۹۰)

تجارت برنامه ی درسی در یک مثال آشکار است که بین المللی سازی در کشور های مختلف توسط نیاز های بازار کار انجام شده است. نسل آینده مدیران تجارت نیاز به تحرک و پویایی جهانی دارند و کارفرمایان، دانشجویان با تجربه های بین المللی را انتخاب می کنند. (بهجتی اردکانی و همکاران، ۱۳۹۱)

ج) علمی و آکادمی: دلیل علمی نیز به شناسایی و تبیین اهداف استاندارد های علمی مراکز آموزشی جهان مربوط می شود و به دنبال فراهم سازی افق میان فرهنگی و بین المللی در تدریس، پژوهش، و ارتقای کیفیت است. تحقیقات بر این نکته تاکید دارند که تفکر انتقادی که لازمه ی اجتناب نا پذیر علم است، بدون داشتن نوعی چشم انداز و نگرش بین المللی امکان پذیر نیست (بلچر^{۲۱}، ۱۹۹۵، نقل از قاسم پور دهقانی و همکاران، ۱۳۹۰)

بین المللی کردن یک ابزار است برای به چالش کشیدن تغییر در مفاهیم ثابت دانش و یادگیری؛ بنابراین ساختار دانش را در یک رشته ی درسی توسعه می دهد. دانش بیشتر چند فرهنگی و بین رشته ای می شود و ارزش ها چند وجهی می گردند.

دستیابی به دانش و فناوری پیشرفته برای برقراری ارتباط بین المللی میان کشورها در زمینه های مختلف آموزشی، پژوهشی و فناوری از مهمترین ابزار توسعه است و جهان قرن بیست و یکم از آن کسانی خواهد بود که به علم و فن آوری پیشرفته دست یافته باشند. لذا باید که به مسائل اساسی توسعه از جمله برنامه ریزی و گسترش همکاری های علمی توجه بیشتری نموده و از شیوه های اجرایی کارآمد برای پیشبرد آن ها مدد جست. (استاد زاده، ۱۳۸۴)

(د) اجتماعی_ فرهنگی: از نظر فرهنگی مهمترین هدف برای بین المللی شدن آموزش عالی گسترش ارزش ها و اصول مورد نظر فرهنگ ملی کشورها به عرصه ی بین المللی است (دویت، ۲۰۰۲).

به لحاظ فرهنگی و اجتماعی بین المللی شدن آموزش عالی و گسترش مبادلات دانشگاهی سبب رشد اجتماعی دانشگاهیان می شود، زیرا دامنه ی تجربه ی اجتماعی و دانش فرهنگی دانشجویان و دانشگاهیان از ملت ها و فرهنگ های مختلف افزایش می یابد و باعث نوعی جهش در فرایند رشد آنها از نظر یادگیری، خلاقیت، و نوآوری های مختلف می شود. (نایت، ۱۹۹۱ و ۲۰۰۴)

امروزه چه بخواهیم چه نخواهیم مقوله فرهنگ از مقولات کلیدی در مرحله ی جهانی است و کشوری که در عرصه فرهنگ حضور و نمود بیشتری داشته باشد، در عرصه ی جهانی آزادی عمل و قدرت مانور بیشتری پیدا می کند. در راستای سیاست فرهنگی نظام جمهوری اسلامی، آموزش عالی گام هایی در زمینه ی توسعه ی فرهنگی برداشته و به تدریج آن را گسترش داده است. از جمله:

- فعالیت های آموزشی آموزش عالی در خارج از کشور؛
- میراث و رسوم فرهنگی، جشنواره های ملی زبان، اماکن تاریخی؛
- ترجمه ها، کتاب های ترجمه شده به زبان های دیگر، کتاب های برگردان شده از زبان های دیگر و ...

(هاشمی، ۱۳۹۲)

بحث و نتیجه گیری:

امروزه بین المللی سازی برنامه های درسی بومی، ملی و محلی داخل هر کشور برتری دارد. برای تحقق این هدف باید فعالیت ها و برنامه های چند فرهنگی، برنامه های آموزش زبان، مطالعات فرهنگ و قومی، گردهمایی و کنفرانس های بین المللی، کشوری و محلی، فراهم کردن امکان توسعه حرفه ای اعضای هیئت علمی و دانشجویان برای بین المللی کردن برنامه درسی مورد توجه قرار گیرند. یک برنامه ی درسی بین المللی شده زوانی به یک ابزار قابل اجرا و عملی تبدیل می شود که امنیت برنامه های درسی محلی را تامین نماید، دانشجویان را برای یک بازار کار جهانی آماده کند، شهروندان فعال سیاسی را که تمایل به دموکراسی مبتنی بر مشارکت مردم دارند، بر انگیزد و مهارت های شهود و حل مسأله را که برای ایجاد هارمونی چند فرهنگی ضروری است افزایش داده، ارتقا بخشد. از لحاظ آموزشی، آماده نکردن

دانشجویان برای زندگی، کار و تجارت در امور جهانی قابل توجه نیست. اما مهمتر از آن این است که دانشگاه وسیله ای فراهم سازد تا دانشجویان سواد بین المللی را به دست آورد.

پیشنهادات:

برنامه های مناسب جهت بین المللی سازی برنامه های درسی آموزش عالی شامل پیش بینی و فراهم کردن پروژه های پژوهشی مشترک، مدارک تحصیلی مشترک میان دو کشور یا بیشتر در دوره های تحصیلی مشترک، مبادلات دانشجویی، تشکیل کلاس های آموزش زبان خارجه برای دانشجویان و اعضای هیأت علمی به صورت دروس اختیاری، تهیه الگوهای آموزشی برای تهیه محتوای آنلاین، ایجاد دوره هایی با موضوعات بین المللی مانند حقوق بین المللی، مدیریت بین المللی و برگزاری همایش های بین المللی و تشویق برای دانشگاه های بین المللی شده، مورد توجه جدی قرار گیرد. در جهت گسترش زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور تلاش شود. مشکلات اعتباری و ارزی دانشگاه ها و مراکز تحقیقاتی حل شود.

منابع:

۱. استاذزاده، زهرا، ۱۳۸۴، روابط علمی بین دانشگاه های داخل و خارج از کشور، مجله ی رهیافت، شماره ۳۷، بهار ۱۳۸۴.
۲. بازرگان، عباس، ۱۳۷۶، کیفیت و ارزیابی آن در آموزش عالی، مجله رهیافت، شماره ۱۵، بهار ۱۳۷۶.
۳. بازرگان، عباس، ۱۳۸۶، بررسی آموزش فراملی در ایران و پیشنهاد ساختار مناسب برای تضمین کیفیت آن، موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی.
۴. بهجتی اردکانی، ف، یار محمدیان، م، فروغی ابری، ا، فتحی، ک، اجارگاه، ۱۳۹۱، مطالعه تطبیقی بین المللی کردن برنامه های درسی آموزش عالی در چند کشور جهان، پژوهش در برنامه ریزی درسی، سال نهم، دوره دوم، شماره ۶، تابستان ۱۳۹۱.
۵. جاودانی، حمید، ۱۳۸۸، جهانی شدن و آموزش عالی، گسست میان نظریه تا کنش: راهبردهایی نوین برای توسعه آموزش عالی، تهران فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، شماره ۵۳، ص ۱۳۱-۱۰۷.
۶. سرکارآرایی، محمدرضا، ۱۳۸۱، بین المللی شدن آموزش عالی، مجله ی سیاسی اقتصادی، ش ۱۸۴-۱۸۳.
۷. شرقی، عبدالعلی، ۱۳۸۳، ارتباطات بین المللی و توسعه ی علمی در دایره المعارف آموزش عالی (جلد اول، ۱۸۶-۱۸۹) قورچیان، ن؛ آراسته، ح؛ جعفری، پ. تهران، بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی.
۸. قاسم پور دهاقانی، علی و همکاران، (۱۳۹۰)، تحلیلی بر بومی سازی و بین المللی شدن برنامه ی درسی دانشگاه ها در عصر جهانی شدن، فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات فرهنگی، دوره ی چهارم، ش ۴، زمستان ۱۳۹۰.
۹. نادری، ابوالقاسم، اسماعیل نیا، ندی، ۱۳۹۰، بین المللی شدن آموزش عالی و ارتقای کیفیت دانشگاهی، همایش ارزیابی کیفیت در نظام دانشگاهی، دوره ی پنجم، دانشگاه تهران، پردیس دانشکده های فنی، اردیبهشت ۱۳۹۰.
۱۰. هاشمی، احمد، ۱۳۹۲، آموزش عالی، شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی واحد لامرد.

منابع لاتین:

1. Bendriss, Rachid (2007). Internationalization efforts at state universities in Florida. Doctoral dissertation the University of Central Florida, Orlando, Florida [Available from Pro Quest Dissertation & Theses data base. (UMI No. 3377799)]
2. De wit, H. (2002). Internationalization of Higher Education in the United States of America and Europe and the United States. Amsterdam: European Association for International Education.
3. Gacel, J.A.(2005), The Internationalization of Higher Education: A Paradigm for Global Citizenry, Journal of Studies in International Education, 9(121).

4. Green, M.F. (2005). Internationalization in U.S. Higher Education: The student perspective. Washington, D.C.: American Council on Education.
5. Jackson, J.(2008). Globalization, Internationalization, and short-term stays abroad. International journal of intercultural relations,32,p349-358.
6. Jang, Ji-Yeung(2009). Analysis of the Relationship between Internationalization and the Quality of Higher Education. Doctoral dissertation. The University of Minnesota [Available from Pro Quest Dissertation & Theses data base. (UMI No. 3377799)]
7. Kehm,M.& Teichler,B. (2007). Research on internationalization in higher education. Journal of Higher Education,v:11n:3/4,p260-273.
8. Kellick,David. (2008). Cross cultural capability and global perspectives-guidelines for curriculum review, Internationalizing of Higher Education, Routledge, USA. and Canada.
9. Knight, Jane N. (2004) Internationalization Remodeled: Definitions, Approaches, and Rationales. Journal of studies in International Educationm, 8, 5-31.
10. Knight, Jane N. (2006)Crossborder Education: An Analytical Framework for Program and Provider Mobility J.C. Smart (ed), Higher Education : Handbook of Theory and Research, Vol. XXI, Springer: 345-394
11. Knight, Jane N. (2007) Internationalization Concepts Complexities and Challenges. James J.F.Forest and Philip G. Altbach(eds), International Handbook of Higher Education, Knight, Springer:207-227.
12. Qiang, zha (2003). Internationalization of Higher Education toward a conceptual framework. Policy Future in Education.1(2)248-270.
13. Zhan, Yu. (2010), Impact of International Foundational on the Internationalization of Chinese Research Universities: A Case Study of Peking University and the Nippon Foundation Group, Columbia University.